

Paměť Liberecka I. – Příběh Růženy Koškové-Krásné

Kateřina Kočová

27. září 1949 byla zatčena jedna z nejvýznamnějších představitelk Československé strany národně socialistické, Milada Horáková.¹ Záhy nato začala vlna zatýkání z okruhu členů strany národně socialistické po celé republice. Milada Horáková byla pak postavena do čela údajného vlastizrádného spiknutí a ve vykonstruovaném monstrprocesu odsouzena k trestu smrti. Popravena byla 27. června 1950 na dvoře pankrácké věznice.²

Po tomto procesu následovala řada procesů na regionální úrovni, v dobové terminologii nazývaných procesy „okrajovými“. Návrhem plánovaných procesů se zabývala bezpečnostní komise ÚV KSČ den po popravě Milady Horákové, to znamená 28. 6. 1950. Autoři tohoto návrhu předpokládali, že odsouzeno bude v 31 politických procesech přes 600 osob. Uvěznění byli shromažďováni do různých skupin, rozhodovalo se o tom, v kterém krajském či okresním městě zasedne Státní soud, zda zasedání bude veřejné nebo ne. Základ plánovaných procesů respektoval zásadu, že viníci musí pocházet z jednoho kraje či okresu. Vybírali se soudci, prokurátoři, způsob informování veřejnosti a plánovala se obvinění.³

Odpovědnost za přípravu těchto procesů byla přesunuta na úroveň krajských funkcionářů KSČ. Pro ně se tento úkol stal výzvou a snažili se dosáhnout proslulosti pražského procesu, ne vždy s úspěchem. Předpokládaný plán byl splněn nad očekávání, v 35 procesech bylo zažalováno 635 osob: 10 z nich bylo Státním soudem odsouzeno k trestu smrti, 48 k trestu doživotního

¹ Karel KAPLAN, *Největší politický proces „M. Horáková a spol.“*, Brno 1995, s. 113.

² K. KAPLAN, *Největší*, s. 164.

³ Tamtéž, s. 170.

žaláře, ostatní celkem na 7 830 let odnětí svobody. Zproštěno viny bylo pouhých 21 osob.⁴

Tyto okrajové procesy se staly jedním z nástrojů upevnění komunistické moci. Díky nim byla zatčena a odsouzena řada skutečných či domnělých odpůrců režimu, byla zlikvidována politická opozice a mezi obyvatelstvem se rozšířil strach. I okrajové procesy měly svou hierarchii. Ty nejvýznamnější byly spojovány s procesem s Miladou Horákovou a spol., na ně pak navazovaly procesy nižší úrovně.

Jeden z nejvýznamnějších okrajových procesů proběhl i v Liberci a lze ho označit za klasický monstrproces. Ve známost vešel jako proces s Kolínem a spol.⁵ Do čela této skupiny byl postaven Jaroslav Kolín, bývalý člen strany lidové a Zemského národního výboru a Emil Weiland, bývalý poslanec Národního shromáždění a člen strany národně socialistické.⁶

Samotné hlavní přelíčení s obviněnými v kauze Kolín a spol. proběhlo od 18. do 21. července 1950.⁷ Státní soud pod předsednictvím Karla Trudáka zasedal v sále PKO v Lidových sadech a procesní řízení bylo přístupné vybraným skupinám obyvatelstva.⁸ „Obecenstvo“ tvořili frekventanti škol SNB

⁴ Tamtéž, s. 171–172.

⁵ Někdy označován jako Weiland a spol., někdy také jako Kolín, Weiland, Judytko a spol.

⁶ Roman KARPAŠ a kol., *Kniha o Liberci*, s. 416.

⁷ Pokud není uvedeno jinak, pocházejí informace z trestního spisu Růženy Koškové-Krásné, který je součástí jejího osobního archivu. Autorka by ráda na tomto místě poděkovala za zapůjčení těchto materiálů.

⁸ Karel Trudák je uváděn v seznamu zaměstnanců Nejvyššího soudu k 1. 5. 1950, a to pod č. 15 jako soudce Státního soudu. V seznamu obsazení Nejvyššího soudu ze 17. 5. 1950 je veden jako soudce z povolání u Státního soudu a přednosta policejního prezidia. Jaroslav VOREL – Alena ŠIMÁNKOVÁ – Lukáš BABKA, *Československá justice v letech 1945–1953 v dokumentech*, II, Praha 2004, s. 31–32.

z Liberce a předem prověření pracující.⁹ Během samotného řízení dostával soud ze závodů rezoluce požadující co nejvyšší tresty pro obviněné.¹⁰

Státní prokurátoři Pavel Barbaš a František Janda obvinili 16 osob.¹¹ Tisk obviněné charakterizoval jako nepřátele socialistického zřízení, kteří spáchali své činy „z nenávisti k socialismu a štěstí pracujícího lidu“. Cílem jejich jednání prý bylo vyvolat válečnou intervenci ze strany imperialistického západu a návrat ke „kapitalistickému vykořisťovatelskému zřízení“. Charakterově je bylo možno rozdělit do čtyř základních skupin. Do té první byli zařazeni dva „reakční političtí profesionálové“ a vůdci celé skupiny, Jaroslav Kolín a Emil Weiland.¹² Druhou skupinu tvořili „političtí prospěcháři“ – národní socialistka Košková a lidovci Eminger, Drahekoupil a Svobodová.¹³ Bývalí továrníci Klápště a Kopal byli označeni za „kapitalistické vydřiduchy“.¹⁴ Poslední skupinu tvořili „deklasovaní živlové, teroristé, vrahové a lupiči“ Štadtherr, Macek, Hošna,

⁹ Podle Růžena Koškové-Krásné se příbuzní obviněných procesu zúčastnit nesměli. Rozhovor s R. Krásnou-Koškovou, 26. 9. 2004.

¹⁰ R. KARPAŠ a kol., *Kniha*, s. 416.

¹¹ O Pavlu Barbašovi se autorce nepodařilo nic bližšího zjistit. František Janda je nejspíše jedním z dělnických kádrů, které se dostaly mezi zaměstnance justice po únoru 1948. S jeho jménem se setkáváme v dokumentu „Celkový přehled o stavu dělnických kádrů v naší justici“ z 5. 9. 1950, kde je veden jako absolvent I. běhu PŠP zaměstnaný jako prokurátor u Státní prokuratury. J. VOREL – A. ŠIMÁNKOVÁ – L. BABKA, *Československá justice*, s. 115–117. Tuto tezi potvrdila i R. Košková-Krásná. Ta vypověděla, že Janda byl mladý a Trudák ho oslovoval jako pomocného dělnického prokurátora. Rozhovor s R. Krásnou-Koškovou, 27. 9. 2004.

¹² Weiland Emil – nar. 27. 10. 1896 Plzeň, posl. byt: Liberec, bývalý poslanec, člen strany nár.-socialistické. – Jaroslav Kolín – nar. 16. 1. 1914 Gračanica, Jugoslávie, posl. byt: Liberec, bývalý člen ZNV, člen strany lidové.

¹³ Miroslav Eminger – nar. 16. 2. 1919 Gorná Orechovice, Bulharsko, posl. byt: Liberec, bývalý úředník, funkcionář strany lidové. – Jaroslav Drahekoupil – nar. 9. 11. 1915 Dymakury, okres Poděbrady, posl. byt: Jablonec n. N., bývalý úředník, člen strany lidové. – Antonie Svobodová – nar. 16. 6. 1902 Praha, posl. byt: Praha, bývalá spisovatelka a redaktorka, členka strany lidové.

¹⁴ František Klápště – nar. 1. 5. 1906 Vrát, okr. Semily, posl. byt: Železný Brod, bývalý továrník. – Karel Kopal – nar. 20. 12. 1904 Turnov, posl. byt: Přepeře, bývalý továrník.

Příbyl, Houfek a Judytko.¹⁵ Beršík a Flieger¹⁶ zůstali v tomto rozdělení opominuti.¹⁷

Po celou dobu líčení byla prokazována souvislost s pražským procesem s Miladou Horákovou a spol. Jako důkazního materiálu bylo například použito výpovědi jednoho z odsouzených v tomto procesu, Bedřicha Hostičky,¹⁸ který měl být prostřednictvím Svobodové ve styku s Kolínem.¹⁹

Jak byla protistátní činnost této skupiny představována tehdejší propagandou veřejnosti, lze rekonstruovat na základě zpráv tisku. Kolín byl pověřen ilegálním ústředím záškodnického spiknutí (Milada Horáková a spol.) založením krajského protistátního ústředí na Liberecku. Národní socialista Weiland se stal z pověření pražské centrály jeho krajským důvěrníkem. Košková, Eminger a Drahekoupil jim pomáhali, a to mimo jiné i získáváním nejrůznějších informací (o náladách obyvatelstva apod.). Prostřednictvím skupiny Horákové byli napojeni na západ a emigrantské kruhy, v jejichž čele

¹⁵ Jaroslav Štadtherr – nar. 8. 7. 1898 Koberovy, okr. Semily, posl. byt: Rychnov, bývalý velitel stanice SNB v Rychnově nad Nisou. – Bedřich Macek – nar. 23. 11. 1902 Nový Hradec, okr. Hradec Králové, posl. byt: Smiřice, bývalý garážmistr ČSAD. – Antonín Hořna – nar. 12. 8. 1914 okr. Sedlčany, posl. byt: Varnsdorf, bývalý národní správce. – Jan Příbyl – nar. 20. 8. 1921 Jičín, posl. byt: Varnsdorf, bývalý národní správce. – Bohuslav Houfek – nar. 17. 5. 1919 Heřmanův Městec, okr. Chrudim, posl. byt: Varnsdorf. Bedřich Judytko – nar. 13. 5. 1913 Postřizín, okr. Kralupy, posl. byt: Horní Jindřichov, bývalý respicient finanční stráže.

¹⁶ Karel Flieger – nar. 13. 2. 1895 Bystřice pod Hostýnem, posl. byt: Vysoké Mýto, bývalý ředitel továrny. – Antonín Beršík – nar. 10. 11. 1899 Česká Třebová, posl. byt: Jablonec n. N., bývalý majitel knihtiskárny a národní správce tiskárny.

¹⁷ Stráž severu, 19. 7. 1950 – „*Svou republiku si nikým rozvracet nedáme. Proces s Kolínem, Weilandem a spol. před státním soudem v Liberci zahájen*“, s. 1–2.

¹⁸ Bedřich Hostička byl jako představitel lidovců odsouzen v procesu s Miladou Horákovou a spol. na 28 let, ve vazbě byl od 22. 8. 1949 a na svobodu byl podmíněčně propuštěn až v roce 1963 na základě rozhodnutí okresního soudu v Jičíně.

¹⁹ Stráž severu, 23. 7. 1950 – „*Na lavici obžalovaných končí neslavně zbytky reakčních sil československé buržoazie. Rozsudky nad velezrádnou a vyzvědačskou skupinou Kolín, Weiland, Judytko a spol.*“, s. 3.

stáli Zenkl a Krajina.²⁰ Štadtherr, Judytka a Buršfk byli Weilandem a Kolfnem pověřeni vedením jednotlivých skupin na Jablonecku a Varnsdorfsku. Judytkova varnsdorfská skupina „Dr. Beneš“ byla žalobou označena za teroristickou. Obdobně byla soudem vnímána i jablonecká skupina „Jana Roháče z Dubé“, kterou vedl Štadtherr s Buršfkem. Obě skupiny měly získávat nejrůznější informace a shromažďovat zbraně k připravovaným útokům. Judytka s Houfkem se měli dopustit vraždy na Jiřím Danešovi-Hradeckém, který se stal členem jejich skupiny. Zároveň se pokusili i s dalšími přepadnout poštovní vůz, který vezl výplaty pro dělníky, to se jim ale nepodařilo.²¹ Podle dnešních poznatků byl Daneš-Hradecký nasazeným agentem StB. Tato provokační metoda patřila k velice často používaným.²²

Čtvrtý den procesu, 21. července, pronesl státní prokurátor Pavel Barbaš svou závěrečnou řeč. V ní zcela otevřeně napadl první republiku, kterou podle něj využila buržoazie k vykořisťování a obelhávání dělnické třídy. Nenávistným slovům vedle každého obviněného byla podrobena i Milada Horáková a její skupina. Za hlavního nepřítele lidově-demokratického zřízení byla označena buržoazie, „která se neštítí nejhanebnějších zločinů, špionáže, vražd a teroru“. Po únorových událostech, na rozdíl od pracujícího lidu, který se obětavě chápal práce, chodil na brigády a budoval světový mír, začaly zbytky buržoazie za pomoci imperialistického západu chystat válku, „válku proti vlastnímu národu

²⁰ Oba odešli do emigrace po únoru 1948. Vladimír Krajina zastával do února post generálního tajemníka strany národně-socialistické, Petr Zenkl byl členem vlády za stranu národně-socialistickou.

²¹ O procesu informovala Stráž severu prakticky každý den přelíčení. Př.: Stráž severu, 19. 7. 1950 – „Svou republiku...“, Stráž severu, 20. 7. 1950 – „Výslech obžalovaných před státním soudem v Liberci ukončen. Třetí den procesu s velezrádnou skupinou Kolín, Weiland a spol.“, s. 1–2, Stráž severu, 23. 7. 1950 – „Na lavici...“

²² O tom, že Daneš-Hradecký byl agentem, vypověděla i Růžena Košková-Krásná. Rozhovor s Růženou Koškovou-Krásnou, 14. 9. 2004.

a státu“. Tyto provinilce je pak nutno podle prokurátora ve jménu lidu potrestat.²³

Stráž Severu informovala o tom, že rozsudek byl vynesena večer kolem 23. hodiny.²⁴ Všichni obvinění byli odsouzeni k vysokým trestům a byl jim zkonfiskován majetek. Většině z nich byl navíc udělen peněžité trest, a to od 10 do 150 tisíc korun, celkově šlo o částku 520 tisíc korun.²⁵ Dva z obžalovaných byli odsouzeni k trestu smrti, a to Bedřich Judytka a Bohuslav Houfek. Emila Weilanda, Jaroslava Štadtherra, Jana Příbyla, Bedřicha Macka a Antonína Hošnu rozsudek poslal do vězení na doživotí. Domnělý vůdce skupiny Jaroslav Kolín a s ním další tři – Karel Flieger, František Klápště a Antonín Beršík – měli ve věznicích strávit 25 let. Jedna ze dvou žen, Růžena Košková, byla odsouzena k 22 letům odnětí svobody. Miroslavu Emingerovi byl uložen trest na 20 let, Jaroslavovi Drahokoupilovi a Karlu Kopalovi na 18 let a druhé ženě v tomto procesu, Antonii Svobodové, na 15 let. U těch, kteří nebyli odsouzeni k trestu smrti nebo na doživotí měl být navíc trest ztřešen každého půlroku tvrdým ložem.

Podle rozsudku všech 16 obviněných spáchalo zločin velezrady. Kromě Antonie Svobodové byli dále shledáni vinnými ze zločinu vyzvědačství. Bohuslav Houfek byl usvědčen ze zločinu vraždy, při které mu byli nápomocni Bedřich Judytka, Jan Příbyl a Antonín Hošna. Poslední čtyři jmenovaní dále měli spáchat zločin loupeže, podílet se na ní měl i Bedřich Macek.²⁶

Na proces navazovaly dvě další kauzy, a to s dalšími členy již zmiňované varnsdorfské a jablonecké skupiny. Přelíčení s jabloneckou skupinou „Jana

²³ Stráž severu, 23. 7. 1950 – „Na lavici...“

²⁴ Růžena Košková-Krásná tuto skutečnost popřela. Na základě její výpovědi byl rozsudek vynesena až druhý den ráno a obvinění strávili celou noc v přísálí. Viz interview.

²⁵ Peněžité trest nebyl udělen Svobodové, Judytkovi a Houfkovi. Informace o jeho výši autorka získala z tisku, viz Stráž severu, 23. 7. 1950 – „Na lavici...“

²⁶ Stráž severu, 23. 7. 1950 – „Na lavici...“

Roháče z Dubé“ začalo před Státním soudem v Liberci hned 22. července a trvalo tři dny. Odsouzeno bylo 21 osob (19 mužů a 2 ženy), a to celkem na 342 let odnětí svobody.²⁷

Den po vynesení rozsudku nad skupinou Kolín a spol., 22. července 1950, byli všichni odsouzení odvezeni do věznice Pankrác. Protože jejich rozsudek nenabyl ještě právní moci, měli být ponecháni ve vazbě odděleně.²⁸ Růžena Košková-Krásná vzpomínala, že toto nařízení nebylo zcela dodrženo. Během eskorty na Pankrác jich všech 16 bylo pohromadě a teprve po příjezdu byli rozděleni.²⁹ Bedřich Judytka a Bohuslav Houfek byli popraveni na dvoře pankrácké věznice 18. prosince 1950.³⁰

Jednou z odsouzených v tomto procesu byla i Růžena Košková, která se narodila 22. června 1921 v Českém Dubu. Její otec byl bednářem a patřil ke známým občanům Českého Dubu.³¹ Košková sama svou rodinu v roce 1952 při jednom z výslechů, kdy byla nucena sepsat svůj životopis, charakterizovala takto: „Narodila jsem se a do svého osamostatnění žila v rodině naprosto sociálně vyrovnané, a to zásluhou pracovitosti mého otce a hospodárnosti mé matky. Díky jim, prožila jsem krásné a šťastné dětství a byla jsem jimi dobře vyzbrojena pro svůj samostatný život“.³²

²⁷ Tresty se pohybovaly od 12 do 22 let. Stráž severu, 27. 7. 1950 – „Zasloužený trest spiklencům a záškodníkům republiky“, s. 3.

²⁸ Právní moci nabyl rozsudek 25. 7. 1950.

²⁹ Rozhovor s Růženou Koškovou-Krásnou, 2. 9. 2004.

³⁰ Jasným příkladem zrůdnosti tehdejší justice je, že v době, kdy byl Houfek převážen k vykonání trestu smrti na Pankrác, bylo v jeho průvodních dokumentech zaznamenáno špatné křestní jméno, a to Jaroslav. Záznam o popravě Houfka i Judytky podal Otakar LIŠKA a kol., *Vykonané tresty smrti v Československu 1918–1989*. Sešity 2. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2001, s. 72, 65 (u Houfka jsou uvedeny dvě možnosti křestního jména, a to buď Bohuslav, nebo Bohumil). Zápis o vykonání trestu nalezneme i na pamětní desce památníku Pankrác.

³¹ V dokumentech je většinou mylně uváděno, že byl majitelem hodinářství.

³² Tento výslech byl uskutečněn v Liberci 13. 3. 1952.

Jmenovaná absolvovala obecnou školu, měšťanku a obchodní školu. Během okupace byla totálně nasazena. V sedmnácti letech vstoupila do národně socialistické strany a záhy po osvobození začala pro stranu aktivně pracovat. Svou politickou kariéru končila jako krajská tajemnice strany v Liberci.

Po únoru 1948 si byla Košková nucena najít nové zaměstnání. Chvilu pracovala jako úřednice v továrně na výrobu pian Koch a Korselt v Kateřinkách. Toto zaměstnání byla nucena opustit po návštěvě ředitele nadřízeného podniku Petrof v Hradci Králové. Poté pracovala ještě krátce v podniku Sklo a porcelán jako mzdová úřednice. Zde došlo i k jejímu zatčení.³³

Růžena Košková byla zatčena krátce před Vánocemi, a to 19. prosince 1949. Po jejím zatčení následoval klasický kolotoč výslechů, týrání a ponižování. V samovazbě strávila více než 7 měsíců. 21. července 1950 byla pak odsouzena na 22 let pro trestný čin velezrady,³⁴ k pokutě 10 000 Kč, její jmění bylo zkonfiskováno a byla zbavena občanských práv na 10 let. Trest jí měl být zostřen každého půl roku tvrdým ložem. Na svobodu měla být tedy propuštěna v prosinci roku 1971.

Od 10. dubna 1952 byla vězněna v ženské věznici v Pardubicích. Po příchodu do Pardubic byla zařazena do švadlárny a pletárny, kde byla díky své manuální zručnosti určena za vedoucí dílny.³⁵ Tohoto „postavení“ byla záhy zbavena, a to poté, co se zjistilo, že narušuje pracovní morálku ostatních. Později byla přemístěna na tzv. pletárnu.

³³ Rozhovor s Růženou Krásnou, 2. 9. 2004.

³⁴ Podle §1 zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. z 6. 10. 1948.

³⁵ Růžena Košková-Krásná vzpomínala, že toto „postavení“ získala díky tomu, že uměla plést ponožky. Jejím úkolem bylo naučit to spoluvězeňkyně a evidovat materiál. Rozhovor s R. Koškovou-Krásnou, 27. 9. 2004.

Ještě před převezením do této věznice byla v Liberci podrobena výslechu, při kterém musela vyplnit dotazník.³⁶ Tento záznam je dokladem neúnavné síly a přesvědčení o vlastní nevině. Na otázku, zda trpí pocity viny, odpověděla Košková, že ne; k „trestné činnosti“ ji vedlo „Protiprávní a protiústavní porušení zásad demokracie v naší republice. Potlačení lidských práv a ústavních svobod po roce 1948.“

Během svého věznění v Pardubicích byla několikrát trestána pro nejrůznější kázeňské přestupky.³⁷ V lednu roku 1958 na ni byla vedením věznice v Pardubicích vypracována zpráva, z které je zřejmé, že jen od roku 1953 byla Růžena Košková devětkrát kázeňsky trestána, a to za drzé chování, porušování kázeňského řádu apod. Celkově byla potrestána 25 dny korekce,³⁸ 11 měsíci odnětí výhod a 14 dny poloviční dávky stravy.³⁹ Výhody jí byly odebrány pro tak banální záležitosti, jako byl „závadný dopis“ nebo proto, že si ušila podprsenku z ústavního materiálu.⁴⁰

Kontakt s okolním světem, s příbuznými, byl tak jako u ostatních politických vězňů i v jejím případě značně omezen. Z vězeňských záznamů vyplývá, že od roku 1955 až do roku 1960 jí byla každé 3 měsíce povolena návštěva. Mezi nejčastější „hosty“ patřila matka a sestra Věra s manželem.⁴¹ V roce 1958 ji pak navštívila i babička. Realita byla podle Koškové jiná.

³⁶ Záznam údajů je datován 13. 3. 1952.

³⁷ Podle výpovědi R. Koškové-Krásné to bylo za celou dobu věznění dvanáctkrát. Rozhovor s R. Koškovou-Krásnou, 27. 9. 2004.

³⁸ V roce 1953 byla poslána do korekce na 14 dní za drzé chování a napadení odsouzené, v roce 1954 ji za organizování hladovky čekalo 8 dní korekce a další 3 ve stejném roce za drzé chování.

³⁹ Jídla bylo i při běžné dávce nedostatek, o jeho kvalitě ani nemluvě. Růžena Krásná vzpomínala, že v těchto situacích se jí spoluvězeňkyně snažily pomáhat, a to třeba podstrčením kostky cukru. Rozhovor s Růženou Koškovou-Krásnou, 2. 9. 2004.

⁴⁰ Podrobněji viz interview.

⁴¹ Věra byla během věznění své sestry dvakrát provdaná – poprvé jako Šimková a podruhé jako Vaněčková.

K návštěvě často nedošlo, sestra i s matkou byly několikrát poslány zpět domů s tím, že Košková je v kázeňském trestu. Babička ji nebyla navštívit nikdy. Sešly se spolu až po jejím propuštění.⁴²

Během věznění žádali její příbuzní o podmíněčné propuštění, amnestii. Jedna z těchto žádostí byla zamítnuta v roce 1954 s tím, že Růžena Košková je „povahy falešné, nepřímé“, stále se zabývá myšlenkou zvratu režimu a dává najevo svůj nepřátelský postoj k režimu.

Propuštěna byla na základě amnestie prezidenta republiky, tak jako celá řada jejích politických spoluvězeňkyň a spoluvězňů, v roce 1960.⁴³ Na svobodu se dostala 10. května 1960.⁴⁴ Ve vězení strávila nezákonně téměř 11 let, a v době propuštění jí bylo necelých 39 let.

Ani po propuštění nečekal Růženu Koškovou, tak jako žádného z propuštěných politických vězňů, lehký život.⁴⁵ Nesla si stigma kriminálního, nemohla vykonávat odpovídající zaměstnání. V roce 1966 byla opět obviněna z trestného činu pobořování proti republice. Tohoto činu se měla dopustit tím, že v letech 1961 až 1965 pronášela před spoluzaměstnanci „výroky protistátního rázu a z kterých bylo patrné, že má nepřátelské smýšlení o současném socialistickém zřízení v ČSSR“. Toto obvinění bylo uměle vykonstruované a obvodní soud v Praze ji v březnu 1966 viny zprostil.⁴⁶ Tehdejší zaměstnavatel podal soudu o obviněné pozitivní hlášení, ve kterém konstatoval její poctivý poměr k práci („pracovní úkoly plní svědomitě“). Zpráva z místa jejího bydliště

⁴² Rozhovor s Růženu Koškovou-Krásnou, 2. 9. 2004

⁴³ Jednalo se o amnestii prezidenta republiky Antonína Novotného při příležitosti 15 let osvobození Rudou armádou 9. května 1945. Zkušební doba byla v jejím případě stanovena na 10 let. Amnestií z 9. 5. 1965 byl pak Koškové prominut zbytek zkušební doby. Již před tím jí byl jednou snížen peněžitý írest, který byl původně stanoven na 10 tisíc korun.

⁴⁴ V dokumentech je někdy omylem udáváno 19. 12. 1960.

⁴⁵ Pokud nebude uvedeno jinak, jsou informace o životě po propuštění čerpány z několika rozhovorů vedených v roce 2004 přímo s paní Růženu Koškovou-Krásnou (12. 2., 11. 3., 6. 5., 26. 5., 30. 7., 2. 9., 14. 9., 26. 9., 27. 9.).

⁴⁶ Stalo se tak 31. 3. 1966.

pak R. Koškovou-Krásnou charakterizovala jako osobu, které se na veřejnosti „projevuje celkem pasivně“.

V roce 1961 se provdala za jednoho z politických vězňů, Františka Krásného, který byl odsouzen v dalším z okrajových procesů s národními socialisty v Pardubicích v únoru roku 1950 na 18 let odnětí svobody. Od roku 1985 žije Růžena Košková-Krásná opět v Liberci. V roce 1989 se aktivně zapojila do demokratizačního procesu.

Výsledkem řady fascinujících setkání s Růženou Koškovou-Krásnou se stalo i následující interview⁴⁷

Jak vypadala Vaše odbojová činnost proti novému zřízení?

Ke skutečné odbojové činnosti fakticky nedošlo. Naše plány byly násilně přerušeny naším zatčením. Chtěli jsme se postavit proti komunistickému režimu, poukázat na jeho bezpráví. To vše jsme chtěli uskutečnit demokratickou cestou. Naším cílem byla demokratická společnost v masarykovském duchu. Plány jsme měli, ale ke konkrétním činům až na pár drobností nedošlo. Stihlo se akorát rozšířit pár letáků a začít o problémech diskutovat. Komunisté byli připraveni jakoukoliv opozici zlikvidovat, jasným důkazem bylo zatýkání během sokolského sletu v červnu 1948.

V prosinci 1949 jste byla zatčena, mohla byste mi průběh samotného zatčení, Vaše pocity a dojmy přiblížit?

Zatčena jsem byla v národním podniku Sklo a porcelán v Liberci, kde jsem v tu dobu pracovala, a to těsně před Vánocemi, 19. prosince. Dalo by se říci, že jsem zatčení do jisté míry i očekávala. Emigrovat jsem neměla v úmyslu, což jsem oznámila i Fráně Zemínové.⁴⁸

⁴⁷ Rozhovorů bylo v roce 2004 vedeno několik a to 12. 2., 11. 3., 6. 5., 26. 5., 30. 7., 2. 9., 14. 9., 26. 9. a 27. 9.

⁴⁸ Františka Zemínová (1882–1962), jedna z hlavních představitelk Československé strany národně socialistické, odsouzena v procesu s Miladou Horákovou na 20 let. Na svobodu byla propuštěna na amnestii v roce 1960, záhy poté zemřela.

Den to byl jako každý jiný. Dopoledne jsem šla do banky pro peníze na výplatu, a to sama a bez doprovodu. Peníze jsem uložila do aktovky a vydala se na cestu zpět do podniku. Když jsem otevřela dveře do kanceláře, stálo tam několik ozbrojených mužů. První věc, kterou po mě chtěli byla aktovka s penězi, tu jsem odmítla vydat a řekla jim, že ji předám jen řediteli. Na to nakonec přistoupili a to bylo mé velké štěstí, jinak by mě obvinili ještě z krádeže.

Cítila jsem hrůzu, zatčení jsem sice do jisté míry očekávala, ale ne takovýmto způsobem. Ozbrojená eskorta několika mužů mě vyděsila. Nejdůležitější pro mě v tu chvíli bylo poctivě odevzdat peníze, které jsem donesla. Hlavou mi neustále běžela myšlenka, že to musím udělat, a to za každou cenu. Po odevzdání peněz mě odvezli do mého bytu, který celý kompletně prohlédali. Pak jsem byla převezena na Laufrovku,⁴⁹ kde mi bylo teprve oficiálně sděleno, že jsem zatčena.

Jak probíhala Vaše vazba, čekání na soud?

Ve vazbě jsem byla podrobena tak jako každý vězeň nelidskému zacházení. Vzpomínám si, že první týden jsem se nemohla nikde ani umýt a sundat si boty, měla jsem na sobě černé holinky a černé punčochy, když jsem si po týdnu boty zula, byly punčochy zcela rozpadlé a nohy nepřírozně bílé. Byla jsem vlastně celá v černém, držela jsem totiž smutek, v září 1949 zemřel můj otec. Postupně člověk výslechy ztratil přehled o čase. Celých 7 měsíců až do samotného procesu jsem byla držena v samovazbě. Jedinkrát jsem se dostala ven, a to když pro mě přišel jeden z mála slušných příslušníků SNB, Svoboda. Potřeboval pomoc při vaření oběda pro vězně. Vařili jsme kynuté knedlíky a pak jsem mu je pomáhala roznášet. Při této pochůzce jsem zjistila, že zatčení byli i Kolín, Weiland, Eminger a Nina Svobodová. Po návratu na celu mě ihned předvolali k výslechu, Svobodu neuvěřitelným způsobem seřvali za to, že mě vyvedl bez povolení ze samovazby. Řvali na něj tak, že jsem se poprvé skutečně třásla strachy. Svobodu jsem pak již nikdy ve věznicí nespátřila.

Můžete mi přiblížit vyšetřovací metody, které na Vás byly uplatňovány?

⁴⁹ Podle jejích slov se jednalo o vazební věznicí určenou pro kriminální delikventy, zloděje, opilce, prostitutky apod.

Cílem těchto metod mělo být člověka absolutně zlomit. Výslechy byly dlouhé a nesmyslné. Někdy trvaly celou noc i den. Trpěla jsem nedostatkem spánku. Velice mi pomohl tehdejší kriminální rada doktor Šolc, ten mi hned po mém zadržení, řekl, že musím jíst a hlavně pít, že pokud si udržím fyzické zdraví, udržím si i to psychické.⁵⁰

V „Laufrovce“, kde mě vyslýchali příslušníci liberecké SNB, nebylo vůči mě nikdy použito fyzického násilí. To se změnilo po převzetí libereckou StB. První vyšetřovatelé StB nebyli zrovna moc inteligentní, neuměli psát ani pořádně na stroji, stávalo se, že jsem jimi diktované výslechové protokoly psala sama. Pak přišla druhá garnitura StB a poměry se zhoršily. Byl na mě nasazen jeden tzv. hodný a jeden tzv. zlý vyšetřovatel. V tu dobu násilí nebylo již ničím zvláštním. Při jednom výslechu jsem tak dostala pěstí do tváře, vypadlo mi několik zubů, tekla krev a měla jsem zlomenou sanici. Za spoustu let jsem zjistila, že jsem měla zlomené i zubní patro. Během výslechů jsem se snažila nedostat do problémů další osoby, což se mi podařilo. Scénář našeho procesu byl připraven, vyšetřovateli jsem byla nucena učit se nesmyslné odpovědi plné lží a absurdit na stejně nesmyslné otázky.

Po dobu vazby jsem neměla dovoleny návštěvy. Matku jsem viděla až těsně před procesem, kdy mi přinesla čisté šaty. Celých sedm měsíců vazby jsem strávila v těch stejných smutečních šatech a spodním prádlem, v jakém jsem byla zatčena. Mýt jsem se mohla jen občas, a to studenou vodou za dozoru bachaře. Před samotným procesem jsem začala dostávat lepší stravu a bylo se mnou lépe zacházeno, to abych při přelíčení vypadala takzvaně civilizovaněji.

Kdy jste se dozvěděla o rozsudku nad Miladou Horákovou a co pro Vás tato zpráva znamenala?

O rozsudku nad Miladou Horákovou jsem se dozvěděla náhodou. Před naším soudem nechali mé šaty vyžehlit ve vězeňské prádelně, odtud mi byl

⁵⁰ MUDr. Jan Šolc byl sám v padesátých let odsouzen v jednom z politických procesů k mnohaletému žaláři. Zatčen byl 20. 11. 1950. Osobní archiv PhDr. Jana Šolce.

poslán moták s textem: „To asi nevíte, že paní doktorku popravili“. Tato zpráva pro mě byla šokující, uvědomila jsem si, že jde o životy a s tímto vědomím jsem šla i k samotnému soudu.

Jak jste prožívala samotné soudní přelíčení?

Den před přelíčením mě a Ninu Svobodovou předvedli a státní prokurátor nám oznámil, že v našem případě jsou navrženy tresty smrti. Já jsem se začala smát, považovala jsem to celé za absurdní. Jindy klidná, kultivovaná Nina vyletěla a začala na něj křičet: „Za co mě budete věšet?“. Záhy poté jsem zjistila, že Milada Horáková byla popravena a uvědomila si, že situace je vážná. Rozhodla jsem se, že budu o svůj život bojovat a jen tak se nedám.

Obhájce jsme viděli až první den soudu, byli čtyři, a to všichni ex-offo, byli nám představeni až u soudu. O obhajobě nelze vůbec mluvit. Já sama jsem protestovala u předsedy soudu, že můj obhájce není schopen mě obhajovat a prosím proto soud, aby mi dovolil hájit se sama. To mi bylo dovoleno. Samozřejmě toto mé vystoupení a kritika obhájce vyvolalo nevoli. Domnívám se i dnes, že moje samoobhajoba mi zachránila krk. Po vynesení rozsudku jsem se neodvolala, stávalo se totiž, že trest byl místo snížení zvýšen. Stál e jsem měla na paměti, že mi šlo o život a tak jsem těch 22 let přijala.

Znala jste spoluobviněné?

Jen některé, a to Emingera, Weilanda, Kolína a Svobodovou.

Jaká byla atmosféra v sálu?

Atmosféra byla tísnivá. Situaci jsme určitě jinak vnímali my souzení a ti, kteří jen přihlíželi. Pokřikovali na nás, házeli po nás matičky, šroubky, ukazovali svou nenávist. Možnost obhajoby byla prakticky nemožná. Přelíčení bylo dlouhé, únavné. Celou noc před vynesemím rozsudku jsme strávili v předsáli.

Můžete mi popsat svůj „život“ v ženské věznici v Pardubicích?

První tři roky jsem byla vězněna tak jako některé další vybrané politické vězeňkyně „na Hradě“, to bylo uzavřené oddělení vyhrazené pro nás. Skládalo

se ze tří cel, v jedné byly řeholnice. V dalších pak ty ostatní. Byly jsme drženy v izolaci a nedostávaly se do styku s ostatními a běžnými kriminálnicemi. Životní podmínky byly děsivé. Nedostatek jídla, minimální možnost hygieny, přísunu informací. Bylo s námi jednáno jako bychom nebyly lidé a už vůbec ne inteligentní osobnosti.

Jaký byl Váš vztah s ostatními vězenkyněmi?

S politickými vězeňkyněmi byl můj vztah velice dobrý, byly jsme na jedné lodi a vznikla tak řada přátelství, která přetrvala až do smrti. Dodnes se scházíme a s těmi, které umírají, se loučíme.

Byly zde patrné rozdíly mezi politickými a kriminálními vězeňkyněmi?

Naše dva světy byly do značné míry odděleny a kontakt omezen. Nedá se říci, že bychom s nimi vycházely špatně, ale o přátelství zde nemůže být řeč.

Ze zprávy z roku 1958 vypracované vedením pardubické ženské věznice vyplývá, že jste byla od roku 1953 do roku 1958 devětkrát kázeňsky trestána. Jeden z trestů, osm dní korekce, jste dostala za organizování hladovky v roce 1954. Můžete mi k tomu říci něco víc?

Tuhle hladovku jsme držely ještě „na Hradě“, a to kvůli špatným životním podmínkám. Požadovaly jsme mýdlo, noviny, vložky a lepší stravu. Do té doby jsme žádné vložky neměly, během menstruačního cyklu jsme používaly roztrhané prostěradlo, za což jsme byly trestány. Děvčata chodily od krve a bachařky se smály a ptaly, zda jsou zraněné a ony jen musely konstatovat ne, máme menstruaci. Vložky jsme si vybojovaly, ale jen tři kusy na jeden cyklus, což bylo vlastně nic a byl to výsměch vůči nám.

Další korekce mě čekala třeba za to, že jsem vynadala bachařovi, který nechtěl zavolat lékařku pro Fráňu Zemínovou, která se totálně složila, měla infarkt. Po smrti Fráni konstatoval patolog, že během věznění utrpěla 25 infarktů.

Potrestána jsem byla i za to, že jsem ušila podprsenku pro mou kamarádku Miladu Kohoutovou.⁵¹ Ve vězení platilo nesmyslné nařízení, které zakazovalo ženám nosit podprsenku. Mladým a štíhlým to nevadilo, ale ženám robustnějším a po dětech to způsobovalo nemalé problémy. Milada měla prsa odřená do krve a vězeňská lékařka, jedna z politických vězeňkyň, doktor Koláčková, mi pro ni dala nějakou mast a řekla, ať si rány ováže a pokusíme se sehnat podprsenku. Pracovala jsem v tu dobu ve švadlárně, kde jsme vyráběly podprsenky pro Rusky, byly velké jako kýbly. Dvě z nich jsme vzala pro Miladu. Při filcunku⁵² na to přišel bachař a já řekla, že jsou moje, což bylo zcela absurdní vzhledem k mé drobné postavě. A šla jsem do „díry“, to byla samovazba v podzemí, oficiálně nazývaná jako korekce.

V Pardubicích šlo vlastně o sklep, jehož okýnko bylo v úrovni se zemí dvoru. Měla jsem štěstí, že jsem se tam nikdy nedostala v zimě, byla tam totiž velká zima, a to i v létě. Jednalo se o úzkou temnou místnost s holou tvrdou pryčnou. Deku jsem dostávala jen na spaní. Stalo se, že jsem s korekcí byla potrestána i hladovkou, to znamenalo, že jsem na celý den dostala jen ešus vody. S vodou jsem musela šetřit a i tak jsem mívala žízeň. O hygieně se vůbec nedalo mluvit. Kartáček na zuby v korekci neexistoval, místo záchodu sloužil obyčejný kýbl, námi nazývaný šajzák s dekle. Při vycházce na dvoře se naše děvčata vždycky opatrně zeptala okýnkem jestli jsem v pořádku a případně mi hodily třeba kostku cukru zabalenou v papírku. Spát se muselo tak jako i v běžné cele s rukama na dece, pokud si je člověk pod ní schoval, byl ihned probuzen bachařem. Dlouho jsme nevěděly, proč tak musíme spát, teprve až když jsme mluvily s vězeňkyněmi prostitutkami, dozvěděly jsme se, proč to tak je. Řekly

⁵¹ Milada Kohoutová byla odsouzena v jednom z politických procesů 50. let k mnohaletému žaláři jako majitelka velkostatku, její manžel stihl emigrovat do USA.

⁵² Muklové si vytvořili svou vlastní řeč, jedním z typických výrazů tohoto jazyka je i slovo: filcunk= prohlídka.

nám, že se bachaři domnívají, že pod dekou onanujeme a chtěli nám v tom zabránit. Toto nařízení platilo prakticky ve všech věznicích.

Jak jste se cítila, když jste se dozvěděla o svém propuštění?

Že bude amnestie jsme už delší dobu očekávaly na základě volnějšího režimu ve věznici. Ale přestože jsme tuto naději měly, nedůvěřovaly jsme jim. Říkaly jsme si, když se to stane, tak se to stane. Vězeňským rozhlasem, kde přečetli nějaký článek z novin nebo šlo o přenos z rádia, nám bylo oznámeno, že byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky, ale ta se nebude vztahovat na všechny. Tak jsme čekaly. Mluvím-li osobě, tak mohu říci tolik, že mě vybrali spolu se Zemínovou, Kleinerovou a Taussigovou.⁵³ Zavolali nás do kanceláře, kde jsme po rozhovoru s náčelníkem věznice Huňáčkem byly převezeny do Ruzyně. Převážel nás anton, kde jsme byly po jedné rozmístěny do jednotlivých kóji. Já jsem seděla v kóji původně určené pro bachaře. Kromě nás byla v antonu ještě jedna osoba, k mému úžasu jsme zjistily, že je s námi eskortován generál Syrový, kterého přivezli z Leopoldova.⁵⁴ Ten mi řekl, abych malou špehýrkou sledovala cestu. Když jsme dojeli do Prahy, vjeli jsme do tunelu, který jsme vůbec neznala. Generál Syrový mi řekl, že jedeme na Ruzyň. Když jsme vystoupily, byly nám vězeňskou službou odebrány kufry s tím málo, co jsme měli. Mysleli jsme, že nám byly zabaveny. Užasli jsme, když jsme zjistili, že se jednalo o pomoc ze strany stráže. Kufry byly uloženy v našich celách. To se stalo v sobotu. V neděli si nás pak zavolal postupně generální prokurátor

⁵³ Antonie Kleinerová (1901–1982) patřila mezi významné představitelky Československé strany národně socialistické. Byla činná již v odboji za druhé světové války, od roku 1941 až do osvobození byla vězněna. Odsouzena v procesu s Miladou Horákovou na doživotí. – Jarmila Taussigová-Potůčková patřila mezi významné komunistické funkcionáře, členka KSK ÚV KSČ, v listopadu 1951 byla zatčena a poté v roce 1954 na 25 let odsouzena v procesu se skupinou pracovníků stranického aparátu. Později se stala signatářkou Charty 77. Nyní se věnuje literatuře pod pseudonymem Jarmila Janovská. Je autorkou vzpomínek a pohádek.

⁵⁴ Jan Syrový (1888–1970), československý generál, odsouzen u Národního soudu na 20 let. Tento proces lze označit v jistém slova smyslu za politický. Podrobněji: Robert KVAČEK – Dušan TOMÁŠEK, *Obžalována je vláda*, Praha 1994.

Bartoška a sdělil nám, že jsme účastníky amnestie prezidenta republiky a následující den jsme byli propuštěni.

Jaké byly Vaše první krůčky na svobodě?

Na Ruzyň mě přišel vyzvednout můj švagr Ferda a vzal mě na první oběd do restaurace po více než 10 letech. Dala jsem si malé pivo a byla jsem hned celá omámená. Po dlouhé době jsem opět jedla příborem, ve vězení jsme používali jenom lžíci. Všichni propuštění vězni se museli hlásit na příslušné stanici StB. Tam jsem potkala i mého budoucího manžela Františka. Ten se ptal po někom, kdo by věděl něco o Hermíně Čížkové,⁵⁵ která s ním byla souzena v procesu v Pardubicích. Já ji znala a tak jsem se přihlásila, dali jsme se do řeči a tak začalo naše přátelství. Záhy po propuštění jsem byla navštívit babičku a to pro mě i pro ni byla velká událost.

Setkávala jste se s diskriminací i po svém propuštění?

Na základě amnestijního výměru bylo stanoveno, že prvních pět let po propuštění můžu vykonávat pouze manuální práci, a to buď v zemědělství, nebo v továrně. Práce nám byla přidělena příslušníky StB v místě našeho nového bydliště. Já jsem zůstala v Praze, a to nejprve u mé sestry Věry. Po propuštění jsem se musela ihned hlásit u příslušné úřadovny StB, kde jsem musela mimo jiné podepsat, že nebudu o mém věznění podávat žádné informace. Do roku 1966 jsem pracovala v pražské Meoptě, podniku na optiku. Tam na mě byli nasazeni fízlové a stalo se, že jsem v roce 1966 byla znovu obviněna z protistátní činnosti a u soudu proti mě svědčili moji domnělí spolupracovníci z Meopty. Bylo zřejmé, že to celé bylo připraveno a jen díky štěstí to skončilo dobře a já nebyla znovu poslána do vězení. S občany samotnými jsem žádné velké problémy neměla.

Co Vám zatčení, vězení vzalo?

⁵⁵ Hermína Čížková byla odsouzena v únoru 1950 v jednom z pardubických politických procesů k mnohaletému žaláři jako majitelka továrny na lámanou slídu.

Vzalo mi spánek, od doby mého zatčení jsem se vlastně již nikdy pořádně nevyspala a i dnes musím brát léky na usnutí.

Od svého propuštění jsem nezažila pocit hladu a kdykoliv někam jdu nebo jedu, mám u sebe vždy kousek chleba, a to i když vím, že ho nebudu potřebovat. Ve věznici jsme dostávaly chleba na celý den ráno, a to jen 125 gramů, vždycky jsem si ho rozdělila a kousek si schovávala na večer, to mi zůstalo dodnes. Díky tomu věčnému hladu jsem se naučila skutečně vážit si každého kousku chleba a šetřit s ním, vždy si kousek nechat na příště, protože člověk neví, co se stane.

Uvězněna jsem byla ve svých 27 letech a na svobodu se dostala v 37. To znamená, že jsem ve vězení strávila dobu, kdy je ženě dána možnost stát se matkou. Po mém propuštění mi přišlo nezodpovědné přivést v mém věku na svět dítě, a to i vzhledem k tomu, že jsem nevěděla, jaký bude můj další život v nesvobodném státě, který mě poslal na tolik let za mříže. Nakonec jsem se rozhodla, že by to bylo krajně nezodpovědné.

Dá se říci, že Vám i něco pozitivního dalo?

Myslím si, že ano. Vážím si života a znám jeho hodnotu. Také jsem získala řadu vzácných přátel a potkala celou řadu zajímavých lidí.

Chtěla byste něco ve svém životě změnit?

Ne, jen bych si přála, aby ta dnešní demokracie byla čistou a českou v duchu ideálů Masaryka.

Příloha

Pardubice, ženská věznice („Pardubický lágr“), 22. 6. 1956, Fráňa Zemínová: Odkaz mladým. Báseň doručená jako moták ve vězení (z cely na celu), který věnovala F. Zemínová k 35. narozeninám Růženě Koškové-Krásné.

Odkaz mladým.

I. Když za mnou zavřely se vrata věznice,
já za sebou již dlouhý život měla.

Vás mladé však strhla divá vichřice,

na prahu žití – smělé sny a práce osamělá.
II. Pamatuješ, Růžo, jak létával nám čas,
když pro vyšší cíl na sebe jsme zapomněly,
však v srdci vládla radost, v očích jas,
to vítězné dálky před námi zahořely.
III. Jak náhlá bouře zavířil zvrát námi.
Na dlouhá léta umlčen hlas svobody
však oheň víry nezhasl mi v umírání,
my věříme, že zlámem brzy okovy.
IV. Svou povahu drž děvče v ovládnání,
jseš Růžo někdy jako prudká řeka,
kus práce je však již za námi,
to nejtěžší na Tebe ještě čeká!
V. Všechnu bídu žalářů jsme předržely,
já jako nad řekou skloněný již strom,
Tebe Růženo však vyšší cíle zavolaly,
Ty do nepřátel udeří rázem jako hrom!
VI. Též slavný příkaz mladé generaci,
já věřím pevně, že ho vyplníš,
vždyť starých bojovníků jste vy žáci,
nechť nikdy v marnostech se neztrácíš!

Své politické dceři Růženě Fráňa

Obr. 1. Růžena Košková-Krásná (Liberec, říjen 2004)

Obr. 2. Vladimír Krajina (1990)

Obr. 4. Svatba Růženy Koškové s Františkem Krásným (1961),
vprostřed mezi manželi svědkyně Fráňa Zemínová

Obr. 5 Růžena Košková-Krásná (1943)